

ઈમાનની પરિપૂર્ણતા

મોમિનનો મામલો પણ કેટલો સુંદર છે ! દુનિયામાં પણ સૌભાગ્ય અને ખુશી તેના સાથી હોય છે અને આખિરતમાં પણ સફળતા તેના કદમ ચૂમે છે. અહીં પણ આરામ અને ત્યાં પણ આરામ ! ન તે દુનિયામાં ક્યારેય પથભ્રષ્ટ થાય છે અને ન આખિરતમાં નિરાશ થાય છે. એક મુસ્લિમ જાણે છે કે બધા સદ્કાર્યો ઈમાનનો ભાગ છે. પ્રત્યેક એ વસ્તુ, જેને અલ્લાહ પસંદ કરે, બસ તે ઈમાન છે. એક મોમિનની નજર હંમેશા ઈમાનની પરિપૂર્ણતા પર લાગેલી રહે છે.

ઈમાનને પરિપૂર્ણ કરવાવાળી વસ્તુઓમાંથી કેટલીક આ છે :

(૧) રસૂલ ﷺ સાથે પ્રેમ :

રસૂલુલ્લાહ ﷺ એ ફરમાવ્યું :

«فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَالِدِهِ» (مسلم).

અનુવાદ : “તમારામાંથી કોઈ ત્યાં સુધી મોમિન નથી હોઈ શકતો, જ્યાં સુધી હું તેના નજીક તેની સંતાન, તેના માતા-પિતા અને તમામ મુસલમાનોથી વધારે પ્રિય ન થઈ જાઉં.”

હજરત ઉમર ફારૂક رضي الله عنه નો પ્રસંગ છે કે એક વાર બેસેલા હતા કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને કહેવા લાગ્યા કે હે અલ્લાહના રસૂલ ﷺ ! તમે મને મારી જાત સિવાય આખી દુનિયાથી વધારે પ્રિય છો. રસૂલુલ્લાહ ﷺ એ ફરમાવ્યું : હે ઉમર ! ના, ઈમાન એ છે કે તમે પોતાની જાતથી પણ વધારે મને પ્રિય સમજો. હજરત ઉમર رضي الله عنه એ કહ્યું : હા, હે અલ્લાહના રસૂલ ﷺ ! હું તમને મારા પ્રાણથી વધારે પ્રેમ કરું છું. રસૂલે અકરમ رضي الله عنه એ ફરમાવ્યું : હા, હવે ઈમાન પરિપૂર્ણ થયું. (મુસ્લિમ)

એક મુસલમાન રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને સાચો પ્રેમ કરવાવાળો એ જ વખતે થઈ શકે છે, જ્યારે તે આપ ﷺ નું અનુપાલન અને અનુસરણ કરે. આપની સુન્નતો પર અમલ કરે. આપની રીતને અપનાવે. માત્ર જીભથી પ્રેમનો દાવો વિશ્વસનીય નથી. કેટલાક લોકોએ અલ્લાહથી પ્રેમનો દાવો કર્યો. અલ્લાહ ત્આલાએ તેમને અજમાવ્યા અને કહ્યું કે તમારા પ્રેમની દલીલ શું છે ? પછી પોતે જ બતાવ્યું કે પ્રેમની દલીલ એ છે કે તમે મારા આદેશોનું નિષ્ઠાપૂર્વક પાલન કરો. તેના વગર માત્ર મૌખિક દાવા નિરાધાર સમજવામાં આવશે. કુઆનમાં ફરમાવ્યું :

﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

آل عمران: ૩૧

અનુવાદ : “કહી દો, જો તમે અલ્લાહ ત્આલાથી પ્રેમ કરો છો, તો મારું અનુપાલન કરો, અલ્લાહ ત્આલા સ્વયં તમારાથી પ્રેમ કરવા લાગશે.” (સૂર: આલે ઈમરાન, આ.૩૧)

રસૂલ ﷺ નું આજ્ઞાપાલન અને અનુસરણ જ જન્મતમાં જવાનો એક માત્ર માર્ગ છે. રસૂલુલ્લાહ ﷺ એ ફરમાવ્યું :

«كُلُّ أُمَّتِي يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ أَبَى» ، قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، وَمَنْ يَأْبَى؟ قَالَ : «مَنْ أَطَاعَنِي دَخَلَ الْجَنَّةَ ، وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ أَبَى» (البخاري).

“મારી ઉમ્મતનો દરેક ઉમ્મતી જન્મતમાં જશે, સિવાય એ વ્યક્તિના જેણે ઈન્કાર કર્યો.” સહાબાએ પૂછ્યું : “હે અલ્લાહના રસૂલ ﷺ ! ઈન્કાર વળી કોણ કરશે ?” આપ ﷺ એ જવાબ આપ્યો : “જે મારું આજ્ઞાપાલન કરશે તે જન્મતમાં જશે અને જેણે મારી અવજ્ઞા કરી તેણે ઈન્કાર કર્યો.” (બુખારી)

આ જ કારણસર અલ્લાહ ત્આલાએ રસૂલુલ્લાહ ﷺ ના અનુસરણ અને આજ્ઞાપાલનનો આદેશ આપ્યો છે. ફરમાવ્યું :

﴿ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا ﴾ الحشر: ٧

અનુવાદ : “અને તમને જે કંઈ રસૂલ આપે તે લઈ લો અને જેનાથી રોકે, રોકાઈ જાઓ.”

(સૂર: હશ્ર, આ.૭)

(૨) લોકોનું ભલું ઈચ્છવું :

ભલાઈ ઈમાનનો અનિવાર્ય તકાદો છે. એક મુસલમાન પોતાના ભાઈ માટે એ જ પસંદ કરે છે, જે પોતાના માટે પસંદ કરે છે, અને દરેક એ વસ્તુ જેને પોતાના માટે નાપસંદ કરે છે તેને પોતાના ભાઈ માટે પણ પસંદ કરતો નથી. જો હૃદયની આવી સ્થિતિ નથી, તો આ ઈમાનની ખામી છે. આના પર ધ્યાન આપવું જોઈએ. રસૂલુલ્લાહ ﷺ ની ‘સહીહ’ હદીસ છે કે આપ ﷺ એ ફરમાવ્યું :

«لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ، حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ» (البخاري).

અનુવાદ : “તમારામાંથી કોઈ ત્યાં સુધી મોમિન નથી હોઈ શકતો, જ્યાં સુધી તે પોતાના ભાઈ માટે એ જ પસંદ ન કરે જે સ્વયં પોતાના માટે પસંદ કરે છે.” (બુખારી)

(૩) ભોજન કરાવવું અને સલામને પ્રચલિત કરવું :

અલ્લાહ ત્આલાએ કુર્આનમાં ફરમાવ્યું :

﴿ وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا ﴾ ﴿٨﴾ إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا

شُكْرًا ﴿٩﴾ الإنسان: ٨ - ٩

અનુવાદ : “અને અલ્લાહ ત્આલાના પ્રેમમાં ભોજન કરાવે છે ગરીબો, અનાથો અને કેદીઓને. અમે તો તમને કેવળ અલ્લાહ ત્આલાની પ્રસન્નતા માટે ભોજન કરાવીએ છીએ, ન તમારાથી બદલો ઇચ્છીએ છીએ, ન આભાર.” (સૂર: અલ-ઈન્સાન, આ.૮-૯)

ઈમાનના તકાદા હેઠળ મોમિન અનાથો, ગરીબો, કેદીઓને ભોજન કરાવે છે. આ કાર્ય વિશુદ્ધ અલ્લાહ માટે કરે છે. દેખાડા અને આડંબરની ભાવના આ ભલાઈના કાર્યમાં સામેલ નથી હોતી. એ જ રીતે ઈમાનના જ તકાદા હેઠળ તે દરેકને પ્રેમ કરે છે. સલામ કરવો આ જ નિખાલસ ભાવનાનું પ્રતીક છે. પોતાના અને પારકાની કેદ વગર દરેકને સલામ કરે છે. એક વ્યક્તિએ રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને પૂછ્યું : “કેવો ઈસ્લામ સારો છે ?” આપ ﷺ એ ફરમાવ્યું :

«تُطْعِمُ الطَّعَامَ، وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ»

અનુવાદ : “ભૂખ્યાઓને ભોજન કરાવો અને દરેકને સલામ કરો. જેના સાથે પરિચય હોય તેને પણ અને જેનાથી ન હોય તેને પણ.” (મુત્તફિક અલયહિ)

સલામને વધારેમાં વધારે પ્રચલિત કરવાનો આદેશ આપતાં આપ ﷺ એ ફરમાવ્યું :

«لَا تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا، وَلَا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا، أَوْ لَا أَدُلُّكُمْ عَلَى شَيْءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ؟ أَفَسُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ» (مسلم).

અનુવાદ : “તમે જન્નતમાં નથી જઈ શકતા, જ્યાં સુધી ઈમાન ન લાવો અને તમે ઈમાનવાળા નથી હોઈ શકતા, જ્યાં સુધી પરસ્પર પ્રેમ ન કરો. શું હું તમને લોકોને એવી વસ્તુ ન બતાઉં, જેના પર જો અમલ કરો તો પરસ્પર પ્રેમ કરવા લાગો ? પરસ્પર સલામને ખૂબ પ્રચલિત કરો.” (મુસ્લિમ)

(૪) બીજાને નુકસાન કે તકલીફ પહોંચાડવાથી બચવું :

એક મુસલમાન કોઈને નુકસાન નથી પહોંચાડતો. તેનાથી કોઈને કોઈ તકલીફ નથી પહોંચી શકતી, કેમ કે તે જાણે છે કે તેનાથી અલ્લાહ નારાજ થઈ જશે. રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને એક વ્યક્તિએ પ્રશ્ન કર્યો કે કેવો મુસલમાન સારો હોય છે ? આપ ﷺ એ ફરમાવ્યું :

«الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ» (مسلم)

અનુવાદ : “મુસલમાન એ છે જેની જીભથી અને હાથથી મુસલમાન સુરક્ષિત રહે.” (મુસ્લિમ)

(૫) પાડોસીઓની સાથે સદ્વ્યવહાર, આતિથ્ય-સત્કાર અને ભલાઈ :

પાડોસીઓની સાથે સદ્વ્યવહાર ઈમાનનો ભાગ છે. એ જ પ્રમાણે મહેમાનોની સેવા પણ. વધુમાં ઈમાનનો એક તકાદો એ પણ છે કે જ્યારે બોલે તો ભલી વાત કહે, નહિં તો ચૂપ રહેવું ઉત્તમ છે. રસૂલે અકરમ ﷺ એ ફરમાવ્યું :

«مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِ جَارَهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ» (متفق عليه)

અનુવાદ : “જે અલ્લાહ પર ઈમાન રાખે અને આખિરત (પરલોક) પર ઈમાન રાખે તેણે સદ્વ્યવહાર કરવો જોઈએ અને જ્યારે બોલે તો ભલી વાત કરે, નહિં તો ચૂપ રહે.” (મુત્તફિક અલયહિ)

(૬) ભલાઈની આજ્ઞા આપવી અને બૂરાઈથી રોકવું :

એક મોમિન ભલાઈને પસંદ કરે છે. તેને બૂરાઈઓથી સ્વાભાવિક નફરત હોય છે. આ જ કારણસર તે ભલાઈનો ધ્વજવાહક અને બૂરાઈનો દુશ્મન હોય છે. સત્યનો આવાહક અને અસત્યને મિટાવવાવાળો હોય છે. કોઈપણ વ્યક્તિ માટે તેની લાગણી એ હોય છે કે તે જન્મતમાં જાય અને જહન્નમથી દૂર રહે. આ જ લાગણી તેને હંમેશા વિદ્વળ કરે છે. તે સ્વયં નેકી પર ચાલતો રહે છે, અને બીજાઓને યથાશક્તિ તેના તરફ આમંત્રણ આપે છે. બૂરાઈઓથી પોતે પણ બચે છે અને બીજાઓને દૂર રાખવાનો યથાસંભવ પ્રયત્ન કરે છે. રસૂલુલ્લાહ ﷺ એ ફરમાવ્યું :

«مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ، وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ» (مسلم).

અનુવાદ : “તમારા પૈકી જે બૂરાઈ જુએ તેણે તેને પોતાના હાથથી મિટાવી દે. જો આવું ન કરી શકે તો જીભથી મિટાવવાની કોશિશ કરે, અને જો આવું પણ ન કરી શકે તો પોતાના હૃદયમાં તેને ખરાબ સમજે. આ ઈમાનનો સૌથી નિમ્ન દરજજો છે.” (મુસ્લિમ)

એક અન્ય હદીસમાં છે કે આપ ﷺ એ ફરમાવ્યું :

«مَا مِنْ نَبِيٍّ بَعَثَهُ اللَّهُ فِي أُمَّةٍ قَبْلِي إِلَّا كَانَ لَهُ مِنْ أُمَّتِهِ حَوَارِيُونَ، وَأَصْحَابٌ يَأْخُذُونَ بِسُنَّتِهِ وَيَقْتَدُونَ بِأَمْرِهِ، ثُمَّ إِنَّهَا تَخْلَفُ مِنْ بَعْدِهِمْ خُلُوفٌ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ، وَيَفْعَلُونَ مَا لَا يُؤْمَرُونَ، فَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِيَدِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِلِسَانِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِقَلْبِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَإِلَيْسَ وَرَاءَ ذَلِكَ مِنَ الْإِيمَانِ حَبَّةٌ حَرْدَلٍ» (مسلم).

અનુવાદ : “મારાથી પહેલાં જેટલા પયગંબરો મોકલવામાં આવ્યા, દરેકના કેટલાક સાથીઓ હતા, જેઓ પોતા-પોતાના પયગંબરોની રીતને અપનાવતા અને તેમના આદેશોનું પાલન કરતા, પછી તેમના ઉત્તરાધિકારીઓનો યુગ આવ્યો. આ પેઢી જે કહેતી હતી, સ્વયં તેના પર અમલ નહોતી કરતી અને એ બધું કરતી હતી, જેનો તેમને આદેશ આપવામાં આવ્યો ન હતો. તેથી તેમના સાથે જેઓ હાથથી જિહાદ કરે તેઓ મોમિન અને તેમના સાથે જેઓ જીભથી જિહાદ કરે તેઓ મોમિન અને તેમના સાથે જેઓ દિલથી જિહાદ કરે તેઓ પણ મોમિન. આના પછી ઈમાનનો રાઈના દાણા બરાબર પણ કોઈ દરજ્જો અને સ્થાન નથી.” (મુસ્લિમ)

(૭) અલ્લાહ માટે પ્રેમ અને અલ્લાહ માટે જ નફરત :

જે અલ્લાહથી પ્રેમ કરે, ઈમાનનો તકાદ છે કે તેનાથી પ્રેમ કરવામાં આવે. એ જ પ્રમાણે જે અલ્લાહથી પ્રેમ ન કરે, તેનાથી પ્રેમ કરવામાં ન આવે. અલ્લાહનો પ્રેમ ઈમાનવાળાના સંબંધોની ધરી અને કેન્દ્ર હોય છે. રસૂલુલ્લાહ ﷺ એ ફરમાવ્યું :

« وَالْحُبُّ فِي اللَّهِ وَالْبُغْضُ فِي اللَّهِ مِنَ الْإِيمَانِ » (البخاري).

અનુવાદ : “અલ્લાહ માટે પ્રેમઅને તેના જ માટે નફરત ઈમાનમાંથી છે.” (બુખારી)

આપ ﷺ એ વધુમાં ફરમાવ્યું :

سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ، يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ وَفِيهِ وَرَجُلَانِ تَحَابَّا فِي اللَّهِ اجْتَمَعَا عَلَيْهِ.

અનુવાદ : “એવા લોકો, જેઓ પરસ્પર માત્ર અલ્લાહ માટે પ્રેમ કરતા હોય, તેમને અલ્લાહ તૂઆલા ક્યામતના દિવસે પોતાની છત્રછાયામાં જગ્યા આપશે.” (મુત્તફિક અલયહિ)

(૮) હયા (શરમ, લજ્જા) :

શરમ અને લજ્જા મોમિનનું ઘરેણું છે. તે અલ્લાહની અવજ્જા કરતાં શરમાય છે. તે લોકોથી પણ શરમ અનુભવે છે, તેથી તેમના સાથે દુર્વ્યવહાર નથી કરતો. શરમ અને લજ્જામાં સરાસર ભલાઈ છે. એક વાર રસૂલુલ્લાહ સલ્લ.એ જોયું કે એક માણસ પોતાના ભાઈને હરમ અને લજ્જાની શિખામણ આપી રહ્યો હતો. આપ ﷺ એ કહ્યું કે તેને છોડો, કરવા દો, કેમ કે હયા (લજ્જા) ઈમાનનો એક ભાગ છે.

(મુત્તફિક અલયહિ)

(૯) રસ્તામાંથી હાનિકારક વસ્તુઓ દૂર કરવી :

મુસલમાન દરેકની સલામતીનો ઈચ્છુક હોય છે. તે એ પણ નથી ઈચ્છતો કે કોઈ રસતે ચાલનારને કોઈ

તકલીફ પહોંચે. આ જ કારણસર તે રસ્તામાંથી તકલીફદાયક વસ્તુઓને હટાવી દે છે. તેને તે પોતાના ઈમાનનો અનિવાર્ય તકાદો સમજે છે. રસૂલુલ્લાહ ﷺ એ ફરમાવ્યું :

«الإِيمَانُ بِضْعٌ وَسَبْعُونَ شُعْبَةً، أَفْضَلُهَا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَوْضَعُهَا إِمَاطَةُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ،
وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ»

અનુવાદ : ઈમાનના સાઈઠ કે સિત્તેરથી વધારે ભાગ છે. સૌથી શ્રેષ્ઠ ‘લા-ઇલાહ ઇલ્લલ્લાહ’ અને સૌથી નિમ્ન રસ્તામાંથી તકલીફદાયક વસ્તુને હટાવી દેવું છે. હયા (શરમ, લજજા) પણ ઈમાનનો ભાગ છે.
(મુત્તફિક અલયહિ)

આ કેટલાક કાર્યો છે, જે ઈમાનના અનિવાર્ય તકાદાઓ છે. દરેક મોમિને આ આભુષણોથી સુસજ્જ હોવું જોઈએ. આ જ મોમિનના જીવનનું ઘરેણું છે. આ માર્ગમાં જે, જેટલો આગળ વધશે, તેનું ઈમાન એટલું જ પૂર્ણ અને મજબૂત થશે, અને જેટલો પોળ રહેશે, એટલા પ્રમાણમાં તેનું ઈમાન ત્રુટિપૂર્ણ અને બિનમહત્વનું હશે.

